

***Enviada especial* - Jean Echenoz**

Algun dia s'estudiarà les conseqüències de la banalització de la narratologia en l'educació secundària i en els tallers d'escriptura menys rigorosos. Sense haver llegit unes quantes desenes de novel·les canòniques, als alumnes els resulta impossible familiaritzar-se amb les infinites possibilitats que permeten les eines de què disposa cada escriptor. En aquest cas, les formes que adopta la literatura occidental al llarg de segles d'existència semblen reduir-se a unes quantes oposicions tan senzilles –i, encara pitjor, prescriptives– com contar / mostrar, personatge pla / personatge rodó, narrador en primera persona / narrador en tercera persona.

L'any 1961, el professor nord-americà Wayne Clayton Booth (1921-2005) va publicar un treball sobre el punt de vista dins *Essays on Criticism*, que Enric Sullà (què fariem sense ell?) va incloure dins el volum *Poètica de la narració* (Empúries, 1985). Ha arribat el moment en què els professors de literatura de tots els nivells (re)llegeixin aquelles vint pàgines si volem que la narratologia que ara es parla deixi de fer estralls.

Prenguem, per exemple, el narrador creat per Jean Echenoz (Auranja, França, 1947) a la seva última novel·la, *Enviada especial*. De seguida ens adonem que, tot i que no ens ha estat presentat –en desconeixem el nom, l'edat, la professió, les aficions i les tendències–, té un paper actiu en la novel·la. Per exemple, quan es refereix a un personatge comenta que té “pocs estudis –només graduada en dret”, o quan inclou els lectors en la seva mirada plural, com si tant ell com nosaltres estiguéssim presenciant la mateixa escena: “Va dubtar igual que tots dubtaríem”, “Tots ens sentim una mica incòmodes”.

Els comentaris metaficcional s són una altra de les seves característiques, com una evolució postmoderna d'aquells narradors decimonònics que escrivien, com si ens parlessin a cau d'orella: “Però tornem al nostre heroi, a qui hem deixat fa estona a casa de la seva enamorada...”. El narrador d'Echenoz, en canvi, comença establint que “Ara centrarem la mirada en el marit de la Constance, si no hi teniu inconvenient”, i de mica en mica hi va ficant cullerada: a mitja llista s'atura perquè “enumerar de seguida cansa”, confessa d'un personatge que “no sabem on s'ha ficat”, o explica que “com que passàvem pel barri, ens vam introduir discretament...”. Fa un pas més quan es queixa que la trama de la novel·la és convencional, i encara més quan estableix: “Malgrat la nostra omnisciència, nosaltres tampoc no entenem com ha pogut...”

Un dels trets principals del narrador d'*Enviada especial* és que no es pren seriosament l'acció. En els moments més impensats, emprèn digressions sobre les secrecions humanes o sobre els peixos dels manglars, o detalla el funcionament de les primes d'assegurances en cas d'amputació de dits, o segueix amb atenció el vol d'una mosca que es passeja per la casa mentre els protagonistes continuen parlant a la sala d'estar. Però potser el més sorprenent és la manca de compassió (ara en diríem empatia) respecte als personatges. Així, quan un personatge és segrestat ell escriu que se l'enduen “els seus nous amics”. O encara, quan un personatge és empresonat, llegim la frase següent: “Li van trencar un genoll contra un lavabo per oferir-li una idea adequada del panorama, perquè s'impregnés bé de la cultura del lloc, i després tot va anar millor així que va posar els seus orificis a la disposició d'un protector.”

El que converteix *Enviada especial* en una bona novel·la no són aquestes característiques (ironia, fredor, distància interestel·lar, digueu-ne com vulgueu), sinó el fet que estan posades al

servei d'una trama satisfactòria pel que fa a l'originalitat i al desenvolupament. Tot i que l'autor li dóna forma de tríptic, em fa l'efecte que té més aviat dues parts, que recorden la divisió cronològica de *Full metal jacket* (Stanley Kubrick, 1987) entre instrucció militar i guerra sobre el terreny. A la primera part de la novel·la d'Echenoz assistim a les converses entre el militar responsable de la captació d'una espia, i tot seguit a les gestions encaminades a garantir un bon resultat de l'operació. Tot de capítols i personatges aparentment desconnectats -un compositor musical en decadència, un conductor de metro, la secretària d'un advocat, un antic atracador de banc- fan girar l'engranatge amb lentitud i eficàcia.

En la segona part, l'espia és enviada a un país que no revelarem. És llavors quan ens assabentem de les raons que van tenir els militars per triar-la precisament a ella (disposàvem de totes les dades però no les havíem sabut relacionar). Aviat ha d'abandonar el país amb l'ajuda d'una parella tan ineficaç com Dupond i Dupont, i amb l'ajuda d'altres espies més resolutius. Tot plegat, servit per la traducció d'una vella coneguda d'aquesta secció, Anna Casasses, que ha traduït per a Raig Verd la majoria de les obres d'Echenoz aparegudes en català.

Però tornem a Wayne Booth, que ens pot ajudar a entendre les peculiaritats constructives d'*Enviada especial*. Pel fet que el narrador no participa en la dramatització, som lliures d'identificar-lo amb l'autor de la novel·la, tot i que no deixa de sorprendre'ns la manca d'interès que mostra per la sort dels protagonistes. No podem afirmar que aquest narrador indolent sigui més interessant que els seus personatges, però tampoc podríem establir amb seguretat que ho és menys. Wayne Booth va encunyar el terme "autor implícit" per referir-se a l'entitat que els lectors construeixen a mesura que llegeixen el text, una entitat a qui compara amb un director d'escena, un titellaire o un Déu indiferent repassant-se les ungles, tres aproximacions pertinents per a aquesta novel·la on totes les distàncies són considerables: la que separa narrador i personatges, però també la que separa narrador i lector. Pel que fa a la separació entre el narrador i l'autor, hem de reconèixer que la desconeixem, tot i que l'autor implícit que imaginem és tan distant i indiferent com el narrador. Mèrit de Jean Echenoz és haver ordit una història fascinant, i haver-la explicada a través d'aquest narrador titellaire de qui ens molesta la indiferència que mostra respecte a uns personatges que, com ell, no existeixen. La satisfacció que n'obté el lector, en fi, pot superar la que li procura una trama explicada per un narrador neutre.

Autor d'una quinzena de novel·les publicades des de 1979, guanyador de premis prestigiosos, Echenoz escriu novel·les curtes i paròdiques, condimentades amb un humor malencònic: postpolicials, sobre la guerra de 1914, sobre els viatges espacials, sobre els invents de Nikola Tesla... Alguns crítics sostenen que és un autor per a escriptors, que és una manera defensiva de dir que s'adreça a lectors tan autoconscients, tan poc innocents, com ell mateix. *Enviada especial* ofereix un perfil de narrador juganer i fatigat, enigmàtic, situat *au-dessus-de-la melée*, que potser prefereix riure -d'una manera sovint prou trista- perquè té dubtes sobre el futur: no costa entendre'l com una entitat francesa, o europea en general, que considera que la innocència és un signe de mal gust, i que més aviat s'entreté a comparar continguts i a gaudir-ne mentre pugui, si bé amb un gaudi més intel·lectual que sentimental. Si alguna cosa l'angoixa és la influència literària. Aquest narrador és alhora una font de plaer i d'interrogació.